

STRUKTURALNE DETERMINANTY NATURALNEJ STOPY BEZROBOCIA

Eugeniusz Kwiatkowski¹

streszczenie

Podstawowym celem opracowania jest objaśnienie bezrobocia naturalnego, jednego z ważniejszych typów bezrobocia występujących w gospodarce rynkowej, należących do tzw. bezrobocia równowagi. Szczególna uwaga poświęcona jest czynnikom determinującym poziom bezrobocia równowagi. Bezrobocie równowagi zależy od różnorodnych czynników realnych. Jego redukcja wymaga odpowiednich zmian tych czynników. Szczególne znaczenie mają tutaj takie działania, jak: podniesienie wydajności pracy, umiar w zakresie hojności zasiłków dla bezrobotnych, obniżanie kosztów zwolnień z pracy, poprawa pozycji „outsiderów”, poprawa informacji o rynku pracy, bardziej skuteczne usługi pośrednictwa pracy, wzrost intensywności poszukiwań pracy, ograniczanie bezrobocia długookresowego, lepsze dopasowanie systemu edukacji i szkoleń zawodowych do wymagań rynku pracy, poprawa mobilności siły roboczej, odpowiednie adresowanie aktywnych programów rynku pracy, poprawa elastyczności rynku pracy. Z przeprowadzonych szacunków bezrobocia równowagi w polskiej gospodarce wynika, że jego udział w łącznym bezrobociu jest stosunkowo wysoki (od 70 do 94% w latach dziewięćdziesiątych). Wskazuje to, iż bardziej znacząca redukcja bezrobocia wymaga działań zmieniających czynniki determinujące bezrobocie równowagi.

---

¹ Uniwersytet Łódzki,

Wstęp

Zjawisko bezrobocia należy do najbardziej palących problemów społecznych XX wieku i wiele wskazuje na to, iż również wiek XXI niewiele zmieni w tym względzie. Wysoka ranga problemu bezrobocia wynika z ekonomicznego, społecznego i politycznego znaczenia tego zjawiska. Bezrobocie nie tylko wpływa na standard życiowy ludności i dynamikę rozwoju gospodarczego, ale w istotnej mierze decyduje o nastrojach społecznych i popularności rządów. To właśnie z tych względów jest ono przedmiotem zainteresowania polityki gospodarczej państwa, próbującej ograniczyć rozmiary tego zjawiska.

Bezrobocie stało się kluczowym problemem społecznym również w polskiej gospodarce okresu transformacji. Stopa bezrobocia wzrosła do rozmiarów uznawanych powszechnie za zbyt wysokie (w połowie 2002 r. wyniosła ona 17,3 %). Panuje zgodna opinia wśród teoretyków i polityków gospodarczych o konieczności podjęcia skuteczniejszych środków zaradczych.

Z literatury ekonomicznej oraz doświadczeń krajów o gospodarce rynkowej wynika, że bezrobocie jest zjawiskiem wieloaspektowym, występującym w różnorodnych formach, które mają swoje własne przyczyny i mechanizmy. Skuteczne środki zaradcze muszą być dopasowane do typów bezrobocia występujących w gospodarce.

Podstawowym celem opracowania jest objaśnienie bezrobocia naturalnego, jednego z ważniejszych typów bezrobocia występujących w gospodarce rynkowej, należących do tzw. bezrobocia równowagi. Szczególna uwaga poświęcona jest czynnikom determinującym poziom bezrobocia równowagi.

Struktura opracowania jest następująca. W części drugiej przedstawiono ogólne założenia teorii naturalnej stopy bezrobocia oraz bezrobocia NAIRU, innego ujęcia bezrobocia równowagi. Część trzecia poświęcona jest analizie czynników determinujących bezrobocie równowagi. W części czwartej przedstawiono szacunki bezrobocia równowagi w polskiej gospodarce. Część piąta zawiera wnioski i implikacje dla polityki gospodarczej.

2. Główne idee teorii naturalnej stopy bezrobocia

Teoria naturalnej stopy bezrobocia została rozwinięta w końcu lat sześćdziesiątych XX wieku przez dwu amerykańskich ekonomistów, E.S.Phelpsa

(1967) i M.Friedmana (1968). Ważnym układem odniesienia dla ich rozważań była koncepcja krzywej Phillipsa, postrzegana wówczas powszechnie jako istotny element keynesizmu.

W wyniku przeprowadzenia szerokich analiz statystycznych A.W.Phillips (1958) doszedł do wniosku, że w gospodarce występuje ujemna zależność między tempem wzrostu płac nominalnych a stopą bezrobocia. Zależność tę od strony teoretycznej uzasadnił R.G.Lipsey (1960). Jego zdaniem, stopa zmian płac nominalnych zależy od względnej nadwyżki popytu nad podażą pracy, przy czym im większa ta nadwyżka, tym wyższe tempo wzrostu płac nominalnych. Z kolei rozmiary względnej nadwyżki popytu nad podażą pracy wiązał Lipsey z wielkością bezrobocia, przy czym wzrost bezrobocia powoduje spadek względnej nadwyżki popytu na rynku pracy (Lipsey, 1960: 9). Godne podkreślenia jest to, że Lipsey zakładał istnienie pewnego bezrobocia również w przypadku wystąpienia braku nadwyżki popytu względnie podaży na rynku pracy. Ta myśl Lipseya odegra zasadniczą rolę w ujęciu naturalnej stopy bezrobocia przez Friedmana i Phelps'a.

Twierdzenie Phillipsa oraz jego uzasadnienie wysunięte przez Lipseya dosyć szybko znalazły uznanie w kręgach akademickiej ekonomii. Popularność całej koncepcji wzrosła jeszcze bardziej, gdy P.A.Samuelson i R.M.Solow (1960) wysunęli twierdzenie o istnieniu funkcyjnej zależności między tempem wzrostu płac nominalnych a tempem wzrostu cen i przedstawili krzywą Phillipsa w postaci zależności stopy bezrobocia i tempa wzrostu cen (por. krzywą KP_0 na rys. 1). Powstała w ten sposób koncepcja o ważnych implikacjach dla polityki gospodarczej. Wynikał z niej nie tylko wniosek o istnieniu wymienności inflacji i bezrobocia, ale również przekonanie o możliwości ograniczania bezrobocia, jeśli zaakceptuje się wyższą inflację. Przekonanie to było zgodne z rozumowaniem Keynesa, który podkreślał, że ekspansja popytu na towary wywołuje z jednej strony wzrost produkcji i zatrudnienia (i spadek bezrobocia), z drugiej zaś prowadzi do pewnego wzrostu cen, który nasila się po osiągnięciu pełnego wykorzystania czynników produkcji.

Koncepcja krzywej Phillipsa i oparta na niej polityka gospodarcza znalazły się w końcu lat sześćdziesiątych i w latach siedemdziesiątych w sytuacji poważnego kryzysu. W wielu krajach rozwiniętych wzrosły wówczas znacznie indeksy stagflacji, podważając wiarę w ideę wymienności inflacji i bezrobocia. Okazało się, że ekspansja

łącznego popytu podnosi co prawda dynamikę inflacji (zgodnie z założeniami koncepcji), ale nie powoduje zakładanej redukcji bezrobocia. Słaba wrażliwość bezrobocia na ekspansję popytu skłaniała do bliższego przyjrzenia się charakterowi bezrobocia i szukania przyczyn stagflacji w zmianie jego struktury. Ważną rolę w tych poszukiwaniach odegrała wysunięta przez E.S.Phelpsa i M.Friedmana teoria naturalnej stopy bezrobocia.

Zgodnie z ujęciem Friedmana i Phelps'a, w gospodarce istnieje pewien poziom bezrobocia charakterystyczny dla stanu równowagi, w tym również równowagi na rynku pracy, który nie jest wrażliwy na zmiany globalnego popytu na towary, jest natomiast uzależniony od czynników realnych. Bezrobocie to określili mianem naturalnej stopy bezrobocia. Friedman podkreśla, że jest to „taki poziom, jaki wynikałby z walrasowskiego układu równań równowagi ogólnej, pod warunkiem, że byłyby w nim uwzględnione faktyczne cechy strukturalne rynków pracy i towarów, niedoskonałości rynkowe, stochastyczna zmienność popytu i podaży, koszty zbierania informacji o wolnych miejscach pracy i wolnej sile roboczej, koszty jej mobilności itd.” (Friedman, 1975: 271). Istnienie naturalnej stopy bezrobocia wiązał więc Friedman z niedoskonałym funkcjonowaniem rynku pracy, z odstępstwami faktycznego działania rynku pracy od modelu doskonałej konkurencji. Naturalną stopę bezrobocia można zatem traktować jako nieunikniony poziom bezrobocia frykcyjnego i strukturalnego w gospodarce, której funkcjonowanie odbiega od doskonałej konkurencji.

Według Friedmana i Phelps'a, w gospodarce rynkowej działają mechanizmy sprowadzające bezrobocie faktyczne do poziomu bezrobocia naturalnego. Odchylenia bezrobocia faktycznego od poziomu naturalnego mogą mieć, ich zdaniem, jedynie charakter przejściowy. W uzasadnieniu tego twierdzenia odwołują się do przekonania o występowaniu iluzji pieniężnej wśród pracowników oraz hipotezy adaptacyjnych oczekiwań inflacyjnych. Gdyby bezrobocie faktyczne było równe stopie naturalnej, zaś podmioty gospodarcze oczekiwały zerowej inflacji w przyszłości (punkt A na rys. 1), to ekspansyjna polityka pieniężna mogłaby – ich zdaniem – tylko przejściowo obniżyć bezrobocie poniżej poziomu naturalnego (np. z b_n do b_1 przy przejściu od punktu A do B na rys. 1). Ekspansja pieniężna podniosłaby co prawda popyt na towary i ceny, obniżając płace realne (nawet przy pewnym wzroście płac nominalnych), ale warunki sprzyjające wzrostowi zatrudnienia nie trwałyby zbyt długo. Pracownicy uświadomiliby

sobie swoje błędne oczekiwania inflacyjne i domagali się odpowiednio wysokich przyrostów płac nominalnych (hipoteza oczekiwań adaptacyjnych). W rezultacie płace realne wróciłyby do pierwotnego wyższego poziomu, zapewniając powrót do pierwotnego niższego poziomu zatrudnienia i wyższego poziomu bezrobocia (przejście od punktu B do C na rys. 1). Wymiennosc inflacji i bezrobocia ma więc – w przekonaniu Friedmana i Phelps’a – charakter jedynie przejściowy, zaś długofalowym efektem ekspansywnej polityki pieniężnej jest przyspieszenie procesów inflacyjnych przy bezrobociu odpowiadającym stopie naturalnej (na rys. 1 znajduje to wyraz w pionowej krzywej Phillipsa oznaczonej jako PKP).

Teoria Friedmana – Phelps’a ma istotne implikacje dla polityki ograniczania bezrobocia. Wypływa z niej wniosek, że polityka ekspansji popytu nie powinna być wykorzystywana w charakterze instrumentu ograniczania bezrobocia, gdyż może przynieść jedynie efekty krótkotrwałe. Jeszcze mocniejszy wniosek wysunęli przedstawiciele nowej makroekonomii klasycznej (Lucas, 1972 oraz Sargent i Wallace, 1975). Przyjmując hipotezę racjonalnych oczekiwań stanęli na stanowisku, że polityka pieniężna nie powoduje nawet przejściowych odchyłań faktycznego bezrobocia od poziomu naturalnego, chyba że jest ona zupełnie zaskakująca dla podmiotów gospodarczych (Sargent, 1976 : 213). Z tego względu polityka popytowa została uznana jako zupełnie nieefektywna w zakresie oddziaływania na bezrobocie.

Teoria naturalnej stopy bezrobocia została wysunięta w ramach szeroko rozumianego neoklasycznego kierunku teoretycznego w ekonomii. Idea bezrobocia równowagi, niewrażliwego na cykliczne wahania popytu globalnego znalazła również szybko uznanie na gruncie kierunku keynesistowskiego². W latach osiemdziesiątych grupa ekonomistów brytyjskich wysunęła teorię bezrobocia NAIRU, nawiązującą do idei związku bezrobocia i inflacji (Layard, 1986 oraz Layard, Nickell, Jackman, 1991). Ich zdaniem, w gospodarce istnieje pewien poziom bezrobocia, który stabilizuje dynamikę procesów inflacyjnych (Layard, Nickell, Jackman, 1991 : 15). Poziom ten określają mianem NAIRU (z ang. non-accelerating inflation rate of unemployment). Gdy bezrobocie faktyczne jest niższe od tego poziomu, to występuje tendencja do

---

² Warto zauważyć, że choć Keynes akcentował bezrobocie cykliczne, to jednak dostrzegał również bezrobocie frykcyjne i strukturalne. W Memorandum dla Ministerstwa Skarbu z 1942 r. zwracał uwagę na „bezrobocie wynikające ze zmiany miejsc pracy przez robotników” oraz „bezrobocie wynikające z niedopasowań kwalifikacyjnych i geograficznych między bezrobotnymi a wakatami” (zob. Creedy, red., 1981 : 99).

nasilenia procesów inflacyjnych z powodu wzrostu siły przetargowej związków zawodowych, gdy zaś faktyczne bezrobocie przewyższa NAIRU, to dynamika procesów inflacyjnych ulega zmniejszeniu ze względu na akceptowanie przez pracowników stosunkowo niskich stawek płac (zob. rys. 2).

Z teorii bezrobocia NAIRU wynika, że obniżenie poziomu cen wymaga, aby faktyczne bezrobocie przewyższało poziom bezrobocia NAIRU. Można to osiągnąć za pomocą polityki ograniczającej łączny popyt na towary. Skutki takiej polityki dla poziomu cen zależą jednak nie tylko od skali ograniczenia łącznego popytu, ale również od poziomu bezrobocia NAIRU. Taka sama redukcja łącznego popytu prowadzi do większej obniżki inflacji, gdy poziom bezrobocia NAIRU jest niższy. Skuteczność polityki antyinflacyjnej zależy więc w dużej mierze od poziomu bezrobocia NAIRU. Wyłania się w związku z tym pytanie, od czego ten poziom zależy i w jaki sposób można go obniżyć.

3. Determinanty bezrobocia równowagi

Zarówno naturalną stopę bezrobocia (NSB), jak i bezrobocie NAIRU można traktować jako zjawisko charakterystyczne dla równowagi. Zgodnie z zaprezentowanymi wcześniej teoriami, działają bowiem mechanizmy sprowadzające bezrobocie faktyczne do poziomów bezrobocia NAIRU czy też bezrobocia naturalnego. Dla Friedmana i Phelps'a naturalna stopa bezrobocia oznacza zarazem równowagę popytu i podaży na rynku pracy, natomiast nie można tego powiedzieć o większości modeli bezrobocia NAIRU.

Bezrobocie równowagi (NSB czy też NAIRU) nie jest wielkością stałą. Może ulegać zmianie pod wpływem zmiany czynników determinujących. Zarówno w teorii NSB, jak i teorii NAIRU podkreśla się istotną rolę czynników realnych wśród determinantów bezrobocia równowagi, w przeciwieństwie do czynników związanych z kształtowaniem agregatowego popytu na towary. Myśl o niewrażliwości bezrobocia równowagi na wahania ogólnej aktywności gospodarczej (zwłaszcza popytu na towary) utrzymywała się dosyć długo w teorii ekonomii. Dopiero pod koniec lat osiemdziesiątych ją zmodyfikowano w związku z rozwojem teorii histerezy bezrobocia (ta kwestia zostanie podjęta w dalszej części opracowania). W prezentowanych teoriach

bezrobocia równowagi niezmiennie akcentuje się natomiast ważną rolę różnorodnych czynników realnych. Na szczególną uwagę zasługuje w tym względzie teoria NAIRU, gdyż znaleźć w niej można bardziej rozwinięte uzasadnienie determinantów bezrobocia równowagi.

Zgodnie z teorią NAIRU, bezrobocie równowagi wyznaczone jest przez zrównanie postulowanych przez pracowników płac realnych z płacami odpowiadającymi możliwościom ekonomicznym gospodarki (Layard, 1986 : 35). Przy takim bezrobociu następuje stabilizacja procesów inflacyjnych. Jeśli postulaty płacowe przewyższają płace realistyczne, to inflacja nasila się, natomiast w przeciwnym przypadku inflacja słabnie.

Podstawowym czynnikiem decydującym o poziomie płac realnych odpowiadających możliwościom ekonomicznym gospodarki jest poziom wydajności pracy (Layard, 1986 : 39). Wzrost wydajności pracy stwarza możliwość podniesienia płac realnych, jej spadek zaś musi się odbić na obniżce płac realnych gwarantowanych przez gospodarkę. Innymi słowy, podniesienie wydajności pracy umożliwia stabilizację inflacji przy bardziej wygórowanych postulatach płacowych.

Zgodnie z teorią bezrobocia NAIRU, wysokość postulowanych płac realnych zależy od szeregu czynników (Layard, 1986 : 43-65). Po pierwsze, istotną rolę odgrywa bieżąca sytuacja na rynku pracy, którą można określić za pomocą faktycznej stopy bezrobocia. Przy wzroście stopy bezrobocia presja na wzrost płac słabnie ze względu na zaostrzenie się konkurencji o miejsca pracy, natomiast spadek stopy bezrobocia prowadzi do bardziej wygórowanych postulatów płacowych.

Po drugie, presja na wzrost płac zależy od rozwiązań w zakresie zasiłków dla bezrobotnych. Chodzi tu w szczególności o warunki uzyskania zasiłku, długość okresu jego pobierania oraz wysokość zasiłków w stosunku do wynagrodzenia za pracę, a więc tzw. stopę kompensacji (Layard, 1986 : 45). Bardziej hojny system zasiłków dla bezrobotnych (tj. wyższa stopa kompensacji), łatwiejsze warunki ich uzyskania oraz dłuższy okres pobierania zasiłków, oznaczające mniejszą dolegliwość ekonomiczną bezrobocia dla doświadczających go jednostek, wywołują silniejszą presję na wzrost płac.

Po trzecie, wysokość zgłaszanych postulatów płacowych zależy od ustawodawstwa określającego stopień ochrony stosunku pracy (Layard, Nickell,

Jackman, 1991 : 74). Długie okresy wypowiedzenia pracy, a zwłaszcza wysokie koszty zwolnień z pracy (wysokie odprawy pieniężne w przypadku zwolnień) zachęcają do wysuwania przez pracowników śmielszych postulatów płacowych.

Po czwarte, istotnym czynnikiem wpływającym na wysokość postulatów płacowych jest siła związków zawodowych i stopień uzwiązkowienia. Wysoki stopień uzwiązkowienia oraz silna pozycja związków zawodowych nasilają presję płacową. Ważną rolę odgrywa również pozycja „insiderów”, tj. pracowników przedsiębiorstwa, posiadających ważne dla przedsiębiorstwa kwalifikacje i umiejętności zawodowe (uzyskane często w wyniku kosztownych szkoleń zawodowych w miejscu pracy). Gdy koszty zastąpienia „insiderów” są wysokie (tak jest w przypadku wysokich kosztów przyjęć do pracy, zwolnień z pracy oraz szkoleń), to ich pozycja wzrasta, w rezultacie czego presja na wzrost płac może być silniejsza.

Po piąte, presja płacowa zależy od intensywności poszukiwań pracy przez bezrobotnych (Layard, Nickell, Jackman, 1991 : 34-39). Przy bardziej intensywnych poszukiwaniach oferty pracy są szybciej podejmowane, a ponadto pracujący odczuwają silniejszą konkurencję o miejsca pracy ze strony poszukujących pracy, w wyniku czego postulaty płacowe są mniej wygórowane. Warto tu zwrócić uwagę na istotną rolę udziału długotrwale bezrobotnych w ogólnej liczbie bezrobotnych. Osoby pozostające bez pracy przez dłuższy okres tracą kwalifikacje i umiejętności zawodowe, co sprawia, że pracodawcy niechętnie zatrudniają bezrobotnych, którzy dawno stracili pracę. W związku z tym ta grupa bezrobotnych ma trudności ze znalezieniem pracy, co zniechęca ich do intensywnych poszukiwań. W rezultacie długotrwale bezrobotni są słabymi konkurentami w walce o miejsca pracy dla krótkotrwale bezrobotnych i pracujących. Należy więc stwierdzić, że wyższy udział długotrwale bezrobotnych oznacza w konsekwencji silniejszą presję na wzrost płac.

Presja na wzrost płac uzależniona jest również od stopnia niedopasowań strukturalnych podaży pracy i popytu na pracę w różnych przekrojach, a w szczególności w przekroju zawodów, wykształcenia i regionów (Layard, Nickell, Jackman, 1991: 285-335). Uzasadnienie tego związku jest następujące. Wzrost niedopasowań strukturalnych znajduje wyraz w rosnącym zróżnicowaniu stóp bezrobocia między grupami siły roboczej. Doświadczenia wskazują, że wrażliwość płac na spadek bezrobocia jest znacznie silniejsza niż wrażliwość płac na wzrost bezrobocia.

Innymi słowy, wzrost presji płacowej związany ze spadkiem bezrobocia o 1% jest znacznie silniejszy niż spadek presji płacowej związany ze wzrostem bezrobocia o 1%. Oznacza to, iż pogłębienie się rozpiętości stóp bezrobocia między grupami siły roboczej (regionami), a więc zwiększenie niedopasowań strukturalnych na rynku pracy pociąga za sobą nasilenie się presji na wzrost płac. Skala niedopasowań strukturalnych popytu i podaży pracy zależy również od szeregu innych czynników, a zwłaszcza powszechności informacji rynkowej, efektywności usług pośrednictwa pracy, stopnia mobilności siły roboczej (zwłaszcza mobilności zawodowej, kwalifikacyjnej i przestrzennej) oraz skuteczności działania aktywnych programów rynku pracy (zwłaszcza właściwego ich adresowania do grup siły roboczej).

Zaprezentowane determinanty bezrobocia NAIRU można zilustrować na rysunku (zob. rys. 3). Zaznaczono na nim prostą PR_0 , ilustrującą istniejący w gospodarce poziom płac realistycznych, odpowiadających możliwościom ekonomicznym gospodarki (a więc płac (W/P_0)). Zaznaczono również krzywą płac postulowanych PP_0 , która ukazuje ich zależność od stopy bezrobocia (zakładamy tu, że powstałe czynniki wpływające na płace postulowane są dane i niezmiennie). Przecięcie się prostej PR_0 z krzywą PP_0 (punkt A) wyznacza stopę bezrobocia NAIRU.

Poziom bezrobocia NAIRU może ulec zmianie pod wpływem zmiany czynników określających realistyczne i postulowane płace realne. Gdyby np. udało się podnieść płace realistyczne w wyniku wzrostu wydajności pracy, to przy innych czynnikach niezmiennych stopa bezrobocia NAIRU obniżyłaby się (do poziomu b_0 w związku z przejściem od punktu A do B). Podobne skutki można by osiągnąć, gdyby przy pierwotnym poziomie płac realistycznych PR_0 udało się przesunąć krzywą płac postulowanych PP_0 do położenia PP_1 , w wyniku czego zrównanie obydwu rodzajów płac w punkcie C wystąpiłoby przy stopie bezrobocia b_0 . Oczywiście skala obniżki bezrobocia NAIRU byłaby jeszcze większa, gdyby podniesieniu płac realistycznych towarzyszyło obniżenie presji płacowej (por. punkt D przy stopie bezrobocia b_1 na rys. 3). Otwiera się tutaj szerokie pole dla działalności państwa, które poprzez inicjowanie i popieranie odpowiednich zmian w systemie zasiłków dla bezrobotnych oraz w ustawodawstwie określającym stopień ochrony stosunków pracy, a także poprzez polityki redukcji bezrobocia długotrwałego i poprawę niedopasowań strukturalnych na rynku pracy może się przyczyniać do obniżania bezrobocia NAIRU.

W początkowym okresie rozwoju teorii bezrobocia równowagi upatrywano jego determinantów w omówionych wyżej czynnikach realnych i nie dostrzegano żadnego wpływu wahań ogólnej aktywności gospodarczej na to bezrobocie. Zmiany poziomu bezrobocia równowagi tłumaczono zmianami czynników realnych determinujących to bezrobocie. Ujęcie to uległo modyfikacji pod koniec lat osiemdziesiątych w związku z rozwojem teorii histerezy bezrobocia w ramach nowej ekonomii keynesistowskiej. W teorii tej uznano pewien wpływ wahań ogólnej aktywności gospodarczej (w tym wahań łącznego popytu na towary) na bezrobocie równowagi za pośrednictwem mechanizmów histerezy (por. Layard, Nickell, Jackman, 1991).

Istotę histerezy bezrobocia można ująć następująco. Poziom bezrobocia równowagi w obecnym okresie zależy nie tylko od aktualnego kształtu czynników realnych determinujących to bezrobocie, ale również od wcześniejszych tendencji bezrobocia faktycznego. Poziom faktycznego bezrobocia zależy w istotnej mierze od przejściowych wstrząsów popytowych i podaźowych. Negatywne wstrząsy podnoszą poziom faktycznego bezrobocia powyżej bezrobocia równowagi. Gdy wstrząsy te ustają, faktyczne bezrobocie powinno wrócić do poziomu bezrobocia równowagi. Problem polega jednak na tym, że w latach osiemdziesiątych uwidoczniły się mechanizmy utrwalające bezrobocie na wyższym poziomie, charakterystycznym dla okresu wstrząsów negatywnych, także w okresie, gdy te wstrząsy mijają. Podstawą działania tych mechanizmów jest występujący w okresie negatywnego wstrząsu ubytek kapitału ludzkiego (Blanchard, Summers, 1991), ubytek kapitału rzeczowego (Carlin, Soskice, 1990) czy też silna pozycja „insiderów” (Lindbeck, Snower, 1988)³. Można więc powiedzieć, że poziom bezrobocia równowagi podąża za faktyczną stopą bezrobocia ukształtowaną przez wstrząsy popytowe względnie podaźowe. Oznacza to uznanie pośredniego wpływu wahań ogólnej aktywności gospodarczej na poziom bezrobocia równowagi.

4. Bezrobocie równowagi w polskiej gospodarce

W literaturze wykorzystuje się szereg metod szacowania bezrobocia równowagi. Nawiązują one do teorii NAIRU, naturalnej stopy bezrobocia, krzywej Beveridge’a,

---

³ O modelach histerezy bezrobocia piszę szerzej w innym miejscu (Kwiatkowski, 2002: 209-224).

prawa Okuna oraz idei przepływów siły roboczej między zasobami zatrudnionych, bezrobotnych i biernych zawodowo. Ich prezentację zawiera praca M. Sochy i U. Sztanderskiej (2000 : 148-154). W niniejszym opracowaniu ograniczono się do szacunków bezrobocia równowagi w polskiej gospodarce opartych na metodzie przepływów siły roboczej na rynku pracy.

Wyniki oszacowań bezrobocia równowagi (por. Kwiatkowski, Kucharski, Tokarski, 2002 : 335) przedstawione są w tabelicy 1, która zawiera ponadto dane o faktycznej stopie bezrobocia (UF) w latach 1993-2000. W tabeli przedstawiono szacunek stopy bezrobocia równowagi w warunkach stanu stacjonarnego, tj. przy założeniu równości napływów i odpływów z bezrobocia (US) oraz szacunek stopy bezrobocia zrównoważonego (UR) zgodnie z formułą przedstawioną w pracy M. Sochy i U. Sztanderskiej (2000 : 152). Nie oszacowano stopy bezrobocia równowagi dla 1999 ze względu na przerwanie BAEL-u w II i III kwartale tego roku.

Z tabelicy 1 wynika kilka wniosków. Po pierwsze, stopy bezrobocia równowagi wykazywały tendencje zmian podobne do tendencji stopy bezrobocia faktycznego. Może to sugerować występowanie efektu histerezy bezrobocia. Po drugie, stopy bezrobocia faktycznego przewyższały w całym badanym okresie stopy bezrobocia w równowadze. Nadwyżka ta nie była jednak zbyt duża (oscylowała w granicach od 1 do 3,6 punktów procentowych). Po trzecie, udział bezrobocia równowagi w ogólnej stopie bezrobocia faktycznego był w całym okresie stosunkowo wysoki i wahał się w granicach między 70 a 94%. Wskazuje to na zasadniczą rolę czynników realnych w kształtowaniu polskiego bezrobocia. Po czwarte, należy podkreślić, iż w końcowych latach badanego okresu (1998-2000) wzrastała różnica między faktyczną stopą bezrobocia a stopą równowagi, co wskazuje na wzrost znaczenia czynnika koniunkturalnego w kształtowaniu bezrobocia.

5. Wnioski i implikacje dla polityki gospodarczej

Przeprowadzone rozważania skłaniają do przyjęcia kilku ogólniejszych wniosków.

1. W gospodarce rynkowej istnieje pewien typ bezrobocia, który jest niewrażliwy względnie słabo wrażliwy na wahania koniunktury gospodarczej. Chodzi tu o naturalną stopę bezrobocia czy też – używając keynesistowskiej terminologii –

bezrobocie NAIRU. Te typy bezrobocia, obejmujące swym zakresem zarówno bezrobocie frykcyjne, jak i strukturalne, mają charakter bezrobocia równowagi. Jeśli poziom tego bezrobocia jest w gospodarce wysoki, to ekspansja popytu globalnego jest mało skutecznym instrumentem redukcji bezrobocia.

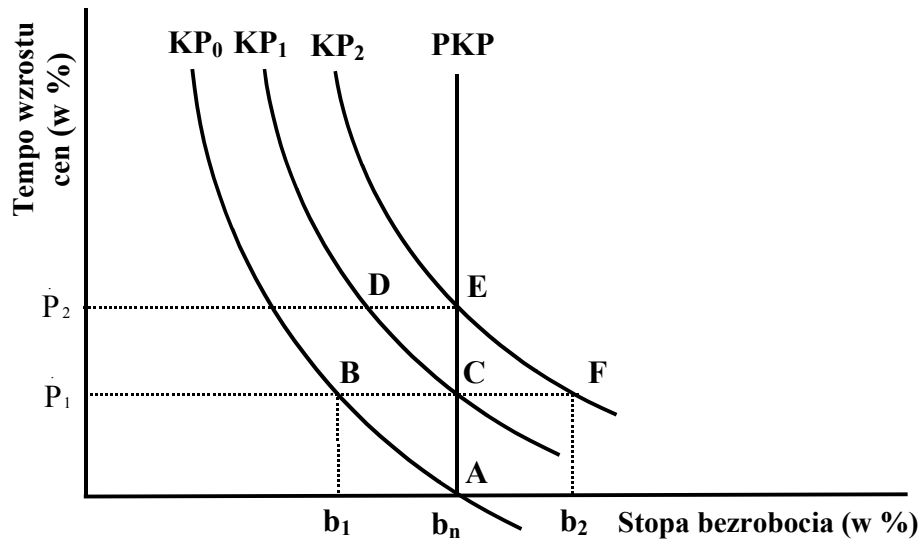
2. Naturalna stopa bezrobocia czy też bezrobocie NAIRU implikują stabilizację procesów inflacyjnych. Jest ważne, aby poziom bezrobocia równowagi był stosunkowo niski. Wówczas można prowadzić politykę antyinflacyjną przy niskich kosztach społecznych w postaci bezrobocia.
3. Bezrobocie równowagi zależy od różnorodnych czynników realnych. Jego redukcja wymaga odpowiednich zmian tych czynników. Szczególne znaczenie mają tutaj takie działania, jak: podniesienie wydajności pracy, umiar w zakresie hojności zasiłków dla bezrobotnych, obniżanie kosztów zwolnień z pracy, poprawa pozycji „outsiderów”, poprawa informacji o rynku pracy, bardziej skuteczne usługi pośrednictwa pracy, wzrost intensywności poszukiwań pracy, ograniczanie bezrobocia długookresowego, lepsze dopasowanie systemu edukacji i szkoleń zawodowych do wymagań rynku pracy, poprawa mobilności siły roboczej, odpowiednie adresowanie aktywnych programów rynku pracy, poprawa elastyczności rynku pracy.
4. Z przeprowadzonych szacunków bezrobocia równowagi w polskiej gospodarce wynika, że jego udział w łącznym bezrobociu jest stosunkowo wysoki (od 70 do 94% w latach dziewięćdziesiątych). Wskazuje to, iż bardziej znacząca redukcja bezrobocia wymaga działań zmieniających czynniki determinujące bezrobocie równowagi. Pod koniec lat dziewięćdziesiątych wzrosła nadwyżka bezrobocia faktycznego nad bezrobociem równowagi, co sugeruje, iż również w poprawie koniunktury można upatrywać środka na skuteczną redukcję bezrobocia.

Tabela 1

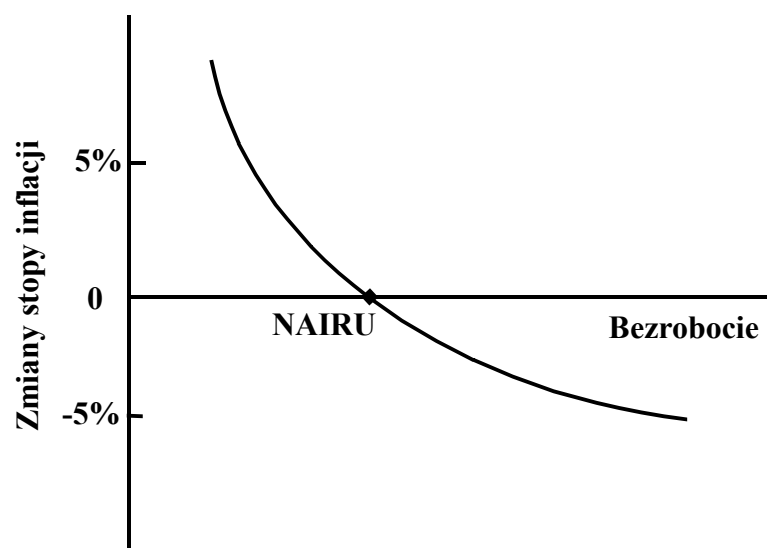
**Stopy bezrobocia faktycznego (UF), zrównoważonego (UR)
i w warunkach stanu stacjonarnego (US) w latach 1993-2000, w %**

Wyszczególnienie	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
UF	14,02	14,43	13,33	12,38	11,25	10,55	13,9	16,10
UR	13,06	13,35	11,26	9,46	8,54	7,39	-	13,18
US	13,30	13,66	11,93	9,76	9,35	8,35	-	12,72

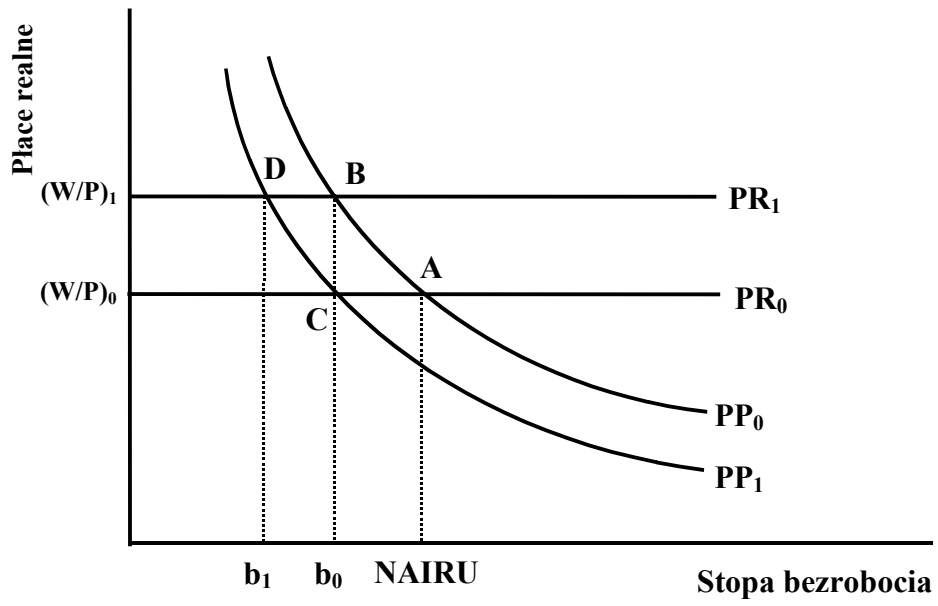
Źródło: dane z Badań Aktywności ekonomicznej Ludności oraz Aktywność Ekonomiczna Ludności Polski IV kwartał 2000, GUS, Warszawa 2001; obliczenia własne.

Rys. 1. Naturalna stopa bezrobocia a bezrobocie faktyczne

Rys. 2. Bezrobocie a inflacja. Bezrobocie NAIRU

Rys.3. Determinanty bezrobocia NAIRU

Bibliografia

- BLANCHARD O.J. and SUMMERS L.H. (1991), Hysteresis in Unemployment, w: New Keynesian Economics, Vol. 2, ed.by N.G.Makiw and D.Romer, The MIT Press, Cambridge, London, s.235-243.
- CARLIN W. And SOSKICE D. (1990), Macroeconomics of the Wage Bargain, Oxford University Press, Oxford.
- CREEDY J. Ed. (1981), The Economics of Unemployment in Britain, Butterworths, London.
- FRIEDMAN M. (1968), The Role of Monetary Policy, „The American Economic Review”, vol. 56; tłum. polskie w: Teoria i polityka stabilizacji koniunktury. Wybór tekstów, opr. A.Szeworski, PWE, Warszawa 1975.
- FRIEDMAN M., (1975), Rola polityki pieniężnej, w: Teoria i polityka stabilizacji koniunktury. Wybór tekstów (opr. A.Szeworski), PWE, Warszawa.
- KWIATKOWSKI E. (2002), Bezrobocie. Podstawy teoretyczne, Wydawnictwo PWN, Warszawa.
- KWIATKOWSKI E., KUCHARSKI L., TOKARSKI T., (2002), Bezrobocie i zatrudnienie a PKB w Polsce w latach 1993-2001, „Ekonomista”, 2002/3, s. 329–346.
- LAYARD R., (1986), How to Beat Unemployment, Oxford University Press, Oxford.
- LAYARD R., NICKELL S., JACKMAN R. (1991), Unemployment: Macroeconomic Performance and the Labour Market, Oxford University Press, Oxford.
- LINDBECK A. and SNOWER D.J., (1988), The Insider-Outsider Theory of Employment and Unemployment, The MIT Press, Mass.-London.
- LIPSEY R.G., (1960), The Relation Between Unemployment and the Rate of Change of Money Wage Rates in the U.K. 1862-1957: A Further Analysis, „Economica”, No. 105, February.
- LUCAS R.E., (1972), Expectations and the Neutrality of Money, „Journal of Economic Theory”, April.
- PHELPS E.S. (1967), Phillips Curves, Inflation Expectations and Optimal Employment Over Time, „Economia”, No.3, August.
- PHILLIPS A.W., (1958), The Relationship Between Unemployment and the Rate of Change of Money Wage Rates in the United Kingdom, 1861-1957, „Economica”, No.100, November.
- SAMUELSON P.A., SOLOW R.M., (1960), Analytical Aspects of Anti-Inflationary Policy, „American Economic Review”, No.2, May.
- SARGENT T.J., (1976), A Classical Macroeconomic Model for the United States, „Journal of Political Economy”, No.2, April.

SARGENT T.J., WALLACE N., (1975), Rational Expectations, the Optimal Monetary Instrument and the Optimal Money Supply Rule, „Journal of Political Economy”, No.2, April.

SOCHA M., SZTANDERSKA U. (2000), Strukturalne podstawy bezrobocia w Polsce, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.